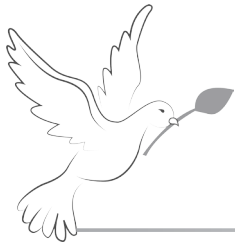

แบบแผนการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเป็นต้นแบบ
การบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการประชาธิปไตย*
Rock Salt Development Plans of Ban Dung District to be
a Concrete Model of Good Management through
the Civil State Process

เพ็ญนา ปาละปิน

Pennapa Palapin

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author. Email: pennapa.pa@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและยกระดับเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงสู่ผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชน และ 2) ออกแบบแผนการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง เพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการประชาธิปไตย ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือกลุ่มเกษตรกรเกลือสินเธาว์ ผู้นำระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนภาครัฐ และตัวแทนภาคเอกชนในอำเภอบ้านดุงที่มีบทบาทส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง จำนวนรวม 90 ราย เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก และการจัดสนทนากลุ่ม

ผลที่ได้จากการศึกษา พบว่า 1) แนวทางการพัฒนาและยกระดับเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงสู่ผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ปรับเปลี่ยนความคิด สร้างค่านิยมแก่ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนอำเภอบ้านดุง, พัฒนาแหล่งผลิตเกลืออำเภอบ้านดุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว, พัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์เกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง, มุ่งเน้นเกษตรกรรมทำนาเกลือสินเธาว์ยั่งยืนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการภาครัฐและภาคีเครือข่ายความร่วมมือ 5 ประชารัฐ 2) บ้านเกลือ คือแบบแผนการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการประชาธิปไตย มีองค์ประกอบคือ ทนทรัพยากร ทนสังคม ทนวัฒนธรรม และการประสานพลัง 5 ประชารัฐ เป็นฐานราก ชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสร้าง ร่วมรับผล พัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็งนวัตกรรมเกลือบ้านดุง มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

คำสำคัญ: แบบแผนการพัฒนา; เกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง; กระบวนการประชาธิปไตย

*Received November 14, 2019; Revised December 18, 2019; Accepted January 3, 2020

Abstract

The objective of this research were 1) to study guidelines for development and improvement of rock salt of Ban Dung District, Udon Thani Province, to local unique products and creating sustainable income for the community under the model of Thailand economic development 4.0 and 2) to design of rock salt development plans of Ban Dung District to be a concrete model of good management through the civil state process. The sample population in this research is 90 people from a group of farmers from Rocks Salt Saline, community leaders, local, regional level, public sector representatives, government representatives, and private sector representatives. Data was collected using semi-structured interviews with key informants and group discussions.

The results of the study were as follows. 1) Ways to develop and upgrade the rock salt of Ban Dung District to a unique local product and create sustainable income for the community under the model of Thailand 4.0 economic development, which is to change ideas, create values for community leaders and people in the community in Ban Dung District, develop salt production areas in Ban Dung District as a tourist destination, develop and expand salt rock products in Ban Dung District, focus on agriculture for salt rock farming to be sustainable and environmentally friendly, and the management of the government and partners in the 5 civil state cooperation network 2) Rock salt home is a rock salt development plans in Ban Dung district to be a good model for concrete management through the civil state process. The elements are capital resources, social capital, cultural capital and the coordination of 5 civil states as the foundation. Local communities think together, plan, build, participate, receive results and develop into a strong community. They will have a good immune system and ready to be affected and various changes.

Keywords: development plans; rock salt in Ban Dung District; civil state process

บทนำ

เกษตรกรนาเกลืออำเภอบ้านดุงประสบปัญหายอดขายจําหน่ายเกลืออยู่ในระดับต่ำสุด และมีแนวโน้มว่าเกษตรกรนาเกลือส่วนหนึ่งจะเลิกการทำนาเกลือ และหันไปประกอบอาชีพอื่น ขณะที่การผลิตและพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้คุณภาพมาตรฐาน อีกทั้งเป็นมิตรต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมก็ประสบกับข้อจํากัดสำคัญหลายประการดังเช่น สหกรณ์ผู้ผลิตเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงไม่เข้มแข็งพอ เกษตรกรนาเกลือไม่มีองค์ความรู้ในการพัฒนาหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ การทำนาเกลือสินเธาว์ยังมีกระบวนการผลิตที่ไม่รัดกุมซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและพื้นที่เกษตรกรรมในละแวกใกล้เคียง กลายเป็นประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอบ้านดุงอย่างต่อเนื่อง (Palapin, 2017) กระนั้นก็ตามแม้ว่าการผลิตเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงจะส่งผลกระทบต่อ

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรประเภทอื่นในหลาย ๆ ด้าน แต่เกลือสินเธาว์ก็ยังคงเป็นทรัพยากรสำคัญประจำท้องถิ่นประเภทหนึ่ง ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การอุปโภค บริโภคของประชาชนในอำเภอบ้านดุงและประชาชนในท้องถิ่นอื่นๆอีกทั้งเกลือยังถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จากความสำคัญข้างต้น

คณะผู้วิจัยจึงได้ตระหนักเห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องเร่งทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาและยกระดับเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง สู่ผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชน และออกแบบแผนการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีผ่านกระบวนการประชาธิปไตย ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนฐานรากอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวทางการพัฒนาและยกระดับเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง สู่ผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชน
2. ออกแบบแผนการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการประชาธิปไตย

วิธีดำเนินการวิจัย

เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) และด้วยวิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากตัวแทนเกษตรกรเกลือสินเธาว์ ผู้นำ ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนภาครัฐ และตัวแทนภาคเอกชน จำนวน 90 ราย ประเด็นข้อคำถามมีลักษณะแบบปลายเปิด (open end) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และสร้างเป็นแนวคำถามที่มีความครอบคลุมตามกรอบแนวคิดและขอบเขตของการศึกษาวิจัยเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีการเรียงลำดับคำถาม ซึ่งเนื้อหาของคำถามสามารถปรับได้ตามลักษณะของการสนทนากลุ่ม โดยอาศัยการตั้งแนวคำถามที่มีความเข้าใจง่าย และผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการจذبบันทึก จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาทำการวิเคราะห์แบบสรุปอุปนัย (Analytic Induction) และเขียนรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาและยกระดับเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงสู่ผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและสภาพปัจจุบันของพื้นที่อำเภอ ได้แก่

1. ปรับเปลี่ยนความคิด สร้างค่านิยม

ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนอำเภอบ้านดุงจะต้องนำเอานวัตกรรม ภูมิปัญญาต่างๆมาปรับใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์เกลือที่มีคุณภาพ และผลิตภัณฑ์ต่างๆที่แปรรูปจากเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มราคาให้กับผลิตภัณฑ์เกลือ

2. พัฒนาแหล่งผลิตเกลืออำเภอบ้านดุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

พัฒนาอำเภอบ้านดุงให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สะท้อนวิถีชีวิตการทำนาเกลือคู่กับนาข้าว โดยทุกฝ่าย (5 ภาคส่วนประชารัฐ) ร่วมกันสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการขับเคลื่อน นำเอาอัตลักษณ์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาของชุมชนมานำเสนอแก่นักท่องเที่ยว โดยมีเกษตรกรเจ้าของนาเกลือเป็นปราชญ์ชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้บรรยายถ่ายทอดความรู้และเรื่องราวประวัติเกี่ยวกับวิถีการทำนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ตักดอกเกลือจากนาเกลือ เก็บเกลือในนา การบรรจุเกลือใส่ภาชนะ/กระสอบ ทำการแปรรูปเกลืออย่างง่าย เป็นต้น

3. พัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์เกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง

ส่งเสริมการนำเอาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ “เกลือสินเธาว์” ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์และบริการอันเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนอำเภอบ้านดุง เช่น นำเอาดอกเกลือมาทำเป็นเครื่องสำอางค์ เช่น สบู่ ครีมอาบน้ำ เกลือหอมแช่สปาโรมา ออกแบบให้เกลือมีสีสันต่างๆ จากสมุนไพร เช่น สีม่วงจากดอกอัญชัญ สีเขียวจากใบเตย เป็นต้น

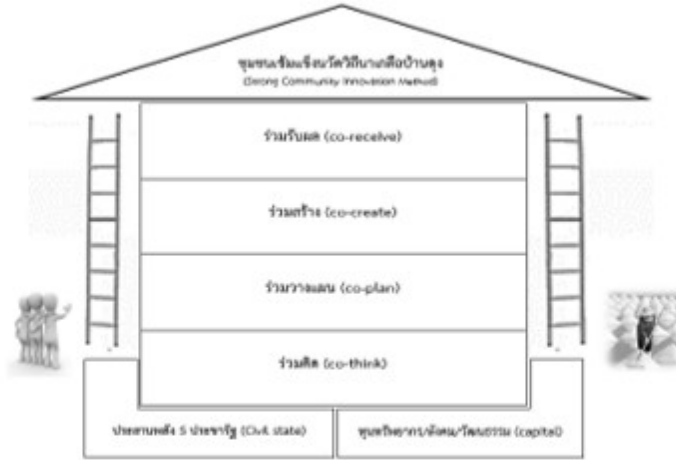
4. มุ่งเน้นเกษตรกรการทำนาเกลือสินเธาว์ยั่งยืนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากการรुक้าของน้ำเค็มไปยังพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำจืด แหล่งน้ำธรรมชาติ, สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม, ร่วมกันแก้ไขปัญหาวิกฤตน้ำเค็มเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างผู้ผลิตเกลือกับผู้ได้รับผลกระทบ

5. การบริหารจัดการภาครัฐและภาคีเครือข่ายความร่วมมือ 5 ประชารัฐ

หน่วยงานรัฐต้องสนับสนุนแผนงานโครงการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์เกลือสินเธาว์ มีหลักเกณฑ์การติดตามประเมินผลและตัวชี้วัดที่ชัดเจน โปร่งใส มีมาตรฐาน โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการ, บูรณาการความร่วมมือ 5 ภาคส่วนประชารัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่เอกชน ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนภาคประชาสังคม และบุคลากรภาควิชาการ เพื่อประสิทธิภาพประสิทธิผลในการดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน โครงการ

แบบแผนการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง เพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการประชารัฐด้วยโมเดล “บ้านเกลือ (Rock salt home)” โดยแนวความคิดในการออกแบบโมเดลบ้านเกลือมีรากฐานมาจากการนำเอาหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่ยั่งยืน (การมีส่วนร่วมของชุมชน + ความร่วมมือประชารัฐ + ภูมิปัญญาท้องถิ่น + ทุนทรัพยากรเกลือ + ทุนสังคม + ทุนวัฒนธรรม) มาบูรณาการเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาชุมชนบ้านดุงให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ คือ มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม โมเดลบ้านเกลือมีลักษณะโครงสร้างคล้ายดั่งบ้าน (home) และมีการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ ภายในโครงสร้างนั้น ซึ่งประกอบด้วย 1) ทุนทรัพยากร ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม และการประสานพลัง 5 ประชารัฐ เป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาชุมชนบ้านดุงให้เข้มแข็ง เป็นต้นทุนที่จะก่อให้เกิดการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการพัฒนาในลำดับขั้นต่อไป 2) คนในชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสร้าง ร่วมรับผล เพื่อความอยู่ดีมีสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามวิถีทางซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน 3) การพัฒนาส่งผลให้เป็นชุมชนเข้มแข็งนวัตกรรมเกลือบ้านดุง มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 บ้านเกลือ (Rock salt home)

องค์ประกอบในโมเดลบ้านเกลือมีรายละเอียดสำคัญๆ คือ

1. การประสานพลัง 5 ประชาธิปไตย (Civil state) การประสานพลัง 5 ประชาธิปไตย ร่วมกับชุมชนท้องถิ่น อำเภอบ้านดุงถือเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงเป็น “ชุมชนเข้มแข็งวิถีบ้านดุง” เนื่องจากการจะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนและ 5 ภาคส่วนประชาธิปไตย ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ในการร่วมกันผลักดันขับเคลื่อนให้ชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงเป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นชุมชนตัวอย่างด้านการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การเกื้อหนุนกันของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (เศรษฐกิจดี สิ่งแวดล้อมดี สังคมมีความสุข) 5 ภาคส่วนประชาธิปไตยร่วมกันกับชุมชนอำเภอบ้านดุง ขับเคลื่อนและพัฒนาผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์สินค้าของฝากจากพื้นที่ส่งเสริมให้เกิดการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเกลือ พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านดุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกลืออนุรักษ์ พัฒนาชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้การทำนาเกลือสินเธาว์, 5 ภาคส่วนประชาธิปไตยร่วมกันสร้างศักยภาพทางธุรกิจให้กับคนในชุมชน สร้างกลยุทธ์ทางการตลาดให้กับชุมชน โดยเป็นการพัฒนาในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป มีเป้าหมายหลักเพื่อสังคมไม่ใช่เพื่อกำไรสูงสุด และตั้งอยู่บนหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อเป้าหมายสำคัญคือเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงเติบโตอย่างมั่นคง (ประชาชนบ้านดุงมีรายได้สำหรับการเลี้ยงชีพอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง) ประชาชนบ้านดุงมีวิถีชีวิตที่มั่งคั่ง (คุณภาพชีวิตที่ดี+ความรักใคร่สามัคคี+ความร่มเย็นเป็นสุข) ชุมชนบ้านดุงเกิดการพัฒนายั่งยืน (ชุมชนดำรงตนตามแบบแผนวิถีชีวิตได้สืบไปโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาภาคส่วนใดๆ)

2. ทุนทรัพยากร ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรมอำเภอบ้านดุง (Capital) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอำเภอบ้านดุงให้ยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยรากฐานทุนทรัพยากร ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาเป็นตัวนำเพื่อต่อยอดไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพและสร้างรายได้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสินค้าและบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มโดยอาศัยภูมิปัญญาอันเป็นรากเหง้าของชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุง จึงเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการพัฒนาและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงให้

เติบโตอย่างยั่งยืน ด้วยชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงมีทุนทรัพยากร ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์อัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นของตนเอง ได้แก่ มีเกลือสินเธาว์เป็นทุนทรัพยากรที่มีอยู่เฉพาะพื้นที่นี้ ขณะที่หลายอำเภอบ้านดุงหลายจังหวัดในภาคอีสานไม่พบว่ามีมีการประกอบอาชีพทำนาเกลือ เพราะข้อจำกัดทางด้านธรณีดิน ผู้คนที่อาศัยอยู่ในอำเภอบ้านดุงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ช่วยเหลือเผื่อแผ่กัน มีภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นสะท้อนถึงวิถีวัฒนธรรมแบบคนอีสาน ด้วยทุนทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงที่เป็นเอกลักษณ์นี้จึงเหมาะแก่การนำไปสร้างสรรค์และพัฒนาทุนให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนด้วยการเพิ่มมูลค่า เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนสู่ระดับเศรษฐกิจชุมชนพอเพียง โดยพัฒนาไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

3. การร่วมคิด (co-think) การจะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง เป็นชุมชน

ต้นแบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นชุมชนตัวอย่างด้านการพัฒนาได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือคนในชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงต้องร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ว่ามีความต้องการที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนของตนเองไปอย่างไร พัฒนาไปในทิศทางใด ผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชนนั้นคืออะไร ร่วมกันค้นหาว่าชุมชนของตนเองนั้นมี ทุนทรัพยากร ทุนสังคม และทุนวัฒนธรรมอะไรบ้างที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ประจำถิ่น ร่วมกันศึกษาว่าคนในชุมชนมีศักยภาพ มีทุนปัญญาด้านใดบ้าง มีภูมิปัญญาอะไรที่จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนบ้านดุงเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งหากชุมชนสามารถนำทุนต่างๆที่มีอยู่นั้นไปบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จะทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนชุมชน เกิดพลังความรู้ พลังความคิด และพลังปัญญา อันจะช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนบ้านดุงมีความเข้มแข็ง มีความสมดุลและเกิดความยั่งยืนได้

4. การร่วมวางแผน (co-plan) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงให้เข้มแข็งยั่งยืนได้นั้น จะต้องพัฒนา

ภายใต้หลักคิด “พัฒนาชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” โดยในการกำหนดอนาคต การออกแบบกิจกรรม การวางแผนขับเคลื่อน และการพัฒนาด้านต่างๆในชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุง คนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานต่างๆ ตามความต้องการของชุมชนภายใต้ทรัพยากรชุมชนและทุนทางสังคมที่มี เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงมีสภาพปัญหา และคนในชุมชนมีความต้องการการพัฒนาที่หลากหลาย ประกอบกับหลายชุมชนในอำเภอบ้านดุงมีสถานการณ์ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างเกษตรกรนาข้าวกับเกษตรกรนาเกลือ อีกทั้งปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงให้เป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นชุมชนเข้มแข็งนวัตกรรมเกลือบ้านดุง และเป็นชุมชนท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมนาเกลืออนุรักษ์ รวมถึงการเข้าไปส่งเสริมให้เกิดการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเกลือให้เป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์สินค้าของฝากจากพื้นที่อำเภอบ้านดุง เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนนั้น กระบวนการพัฒนาในระยะเริ่มต้น “ระยะวางแผน” จึงควรใช้หลักการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมตัดสินใจและมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างไรกับแผนการพัฒนานั้น ตลอดจนเปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุง เพื่อคนในชุมชนจะได้มีความรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและเกิดการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชน

5. การร่วมสร้าง (co-create) การจะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงให้เข้มแข็งยั่งยืนได้นั้น คนในชุมชนต้องร่วมกันทำร่วมกันสร้างเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มตั้งแต่การปรับเปลี่ยนความคิดการผลิตเกลือ เพื่อให้ได้ผลผลิตเดิมเช่น เกลือเม็ด ดอกเกลือ เกลือไอติน สู่การนำเอานวัตกรรม ภูมิปัญญาต่างๆมาปรับใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์เกลือที่มีคุณภาพ และผลิตภัณฑ์ต่างๆที่แปรรูปจากเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเพิ่มมูลค่า เพิ่มราคาให้กับผลิตภัณฑ์เกลือ พัฒนาแหล่งผลิตเกลืออำเภอบ้านดุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกันสร้างบรรยากาศความเป็น “ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ร่วมกันสร้างชุมชนบ้านดุงให้เป็นแหล่งเรียนรู้การทำนาเกลือสินเธาว์ สิ่งสำคัญอีกประการคือชุมชนโดยเฉพาะเกษตรกรผู้ผลิตเกลือต้องมุ่งเน้นทำนาเกลือสินเธาว์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ “ดิน” และ “น้ำ” เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากการรुक้าของน้ำเค็มไปยังพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำจัดแหล่งน้ำธรรมชาติ ร่วมกันแก้ไขปัญหาวิกฤตน้ำเค็ม เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างผู้ผลิตเกลือกับผู้ที่ได้รับผลกระทบเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยมีเกลือสินเธาว์เป็นหนึ่งในทุนทรัพยากรสำคัญสำหรับสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนควบคู่ไปกับทุนทรัพยากรประเภทอื่นที่มีในชุมชน

6. การร่วมรับผล (co-receive) การเปลี่ยนแปลงใดๆ อันเป็นผลมาจากการพัฒนา โดยกระบวนการพัฒนานั้นชุมชนท้องถิ่นเองได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการคิด ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการสร้าง ผลที่เกิดจากการพัฒนานั้นคนในชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุง จะต้องร่วมรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการพัฒนา โดยร่วมรับผลประโยชน์ เช่น การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนาเกลืออนุรักษ์ รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกลือ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการมีสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ดี ภาคภูมิใจในทุนทรัพยากรท้องถิ่น สังคมและวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ดึงมา ฯลฯ และร่วมรับผลกระทบ เช่น วิธีการดำเนินชีวิตที่มีผู้คนแปลกหน้ามาเยือนในชุมชน ความสงบเงียบในชุมชนที่เคยมีเปลี่ยนไปเป็นความวุ่นวายมากหลายของผู้คนเข้ามาแทนที่ ฯลฯ และไม่ว่าจะชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงจะรับผลจากการพัฒนาในทางใด “รับผลประโยชน์” หรือ “ผลกระทบ” ชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงก็ต้องตั้งรับกับสิ่งที่มากระทบนั้น และนำกลับเข้าสู่กระบวนการเริ่มต้นของการพัฒนาใหม่คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสร้าง และร่วมรับผล เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงที่เข้มแข็งยั่งยืน ชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นรูปธรรม เป็นชุมชนแห่งความสุข คนในชุมชนมีความรักใคร่และภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่เป็นถิ่นกำเนิดของตน

อภิปรายผล

แนวทางการพัฒนาและยกระดับเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงสู่ผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ปรับเปลี่ยนความคิด สร้างค่านิยมแก่ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนอำเภอบ้านดุง พัฒนาแหล่งผลิตเกลืออำเภอบ้านดุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์เกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง มุ่งเน้นเกษตรกรรมทำนาเกลือสินเธาว์ยั่งยืนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการภาครัฐและภาคีเครือข่ายความร่วมมือ 5 ประชารัฐ ซึ่งข้อมูลนี้พบนี้สอดคล้องกับ Phukamchanoad (2017) ที่พบว่า แนวทางแก้ไขปัญหาลดผลกระทบจากการเกิดการรุกคืบของน้ำเค็มในพื้นที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี คือการยกระดับเกลือบ้านดุงให้เป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นแหล่งผลิตเกลือที่ได้คุณภาพมาตรฐานเป็นมิตรต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ผลักดันให้ก้าวไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะถิ่นและเป็นสิ่งปั่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยประชาชนต้องปรับตัวและค้นหานวัตกรรมหรือผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการนำเกลือมาสร้างมูลค่าเพิ่ม

แบบแผนการพัฒนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีอย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการประชาธิปไตยด้วยโมเดล“บ้านเกลือ (Rock salt home)” มืองค์ประกอบคือ ทุนทรัพยากร ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม และการประสานพลัง 5 ประชากรรัฐ เป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาชุมชนบ้านดุงให้เข้มแข็ง เป็นต้นทุนที่จะก่อให้เกิดการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการพัฒนาในลำดับขั้นต่อไป, คนในชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสร้าง ร่วมรับผล เพื่อความอยู่ดีมีสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามวิถีทางซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน การพัฒนาส่งผลให้เป็นชุมชนเข้มแข็งนวัตกรรมเกลือบ้านดุง มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งข้อมูลที่พบนี้สอดคล้องกับ Tansrisakul (2010) ที่พบว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคามเน้นการมีส่วนร่วมจากบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ภายนอกและหน่วยงานภาครัฐ สอดคล้องกับ Donkhwa (2012) ที่พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่มและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการขายสินค้าภายในชุมชน และสอดคล้องกับ Wewon & Wannokok & Meksuwan (2014) ที่พบว่า บริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อมที่ผ่านมาส่วนใหญ่มีลักษณะการจัดตั้ง 3 รูปแบบ คือ 1) สมาชิกต่อยอดมาจากธุรกิจครอบครัวและมีประสบการณ์มาก่อน 2) จัดตั้งกิจการโดยนโยบายรัฐบาลให้มีการรวมกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ และ 3) จัดตั้งกิจการขึ้นมาตามความต้องการของสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1) ภาคส่วนประชากรรัฐ ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ต้องร่วมมือกับชุมชนในการสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงให้เติบโตอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยนำเอาโมเดลบ้านเกลือ (Rock salt home) เป็นหลักยึดในการพัฒนาชุมชนบ้านดุงให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ คือ มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย

1) ชุมชนท้องถิ่นอำเภอบ้านดุงต้องร่วมกันค้นหาว่าชุมชนมี ทุนทรัพยากร ทุนสังคม และทุนวัฒนธรรมอะไรที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ประจำถิ่น คนในชุมชนมีศักยภาพ มีภูมิปัญญาอะไรที่จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนบ้านดุงเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน ปรับเปลี่ยนวิธีคิดด้วยการนำเอานวัตกรรม ภูมิปัญญาต่างๆมาปรับใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์เกลือที่มีคุณภาพ และผลิตภัณฑ์ต่างๆที่แปรรูปจากเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุงเพื่อเพิ่มมูลค่า ร่วมกันสร้างชุมชนบ้านดุงให้เป็นแหล่งเรียนรู้การทำงานเกลือสินเธาว์ มุ่งเน้นทำนาเกลือสินเธาว์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

Reference

- Donkhwa, K. (2012). *Community economic development in the northeastern region, northern region*. Suranaree University of Technology.
- Palapin, P. (2017). *Study of the problems of saltwater encroachment in social dimensions. Economy and Environment In the area of Ban Dung District Udon Thani Province*. Suan Sunandha Rajabhat University.
- Phukamchanoad, P. (2017). *Social Development of Happiness in accordance with the philosophy of sufficiency economy in the area of impact on rice fields and salt fields with public participation in Ban Dung District, Udon Thani Province*. Suan Sunandha Rajabhat University
- Tansrisakul, S. (2010). Factors Affecting Sustainable Community Development: A case study of the local government organization in Maha Sarakham Province. *Choraphayom Journal*, Year 21.
- Wewon, B., Wannokok, A. & Meksuwan, A. (2014). *Approach to upgrade local wisdom with creative product innovation to increase the value of small-business enterprises Hang Chat District Lampang Province*. Lampang Rajabhat University.